

УДК 330.837

В. М. Семцов,

к. е. н., доцент кафедри фінанси і кредит, Вінницький навчально-науковий інститут економіки Тернопільського національного економічного університету, м. Вінниця

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД З ОГЛЯДУ НА ЕФЕКТ НЕСПОСТЕРЕЖУВАНИХ ПРОЦЕСІВ

V. Semtsov,

PhD (Economics), Associate Professor, Department of finance and credit Vinnitsa research institute of Economics Ternopil National Economic University, Vinnytsia

STATE REGULATION OF AGRICULTURAL SECTOR: UKRAINIAN EXPERIENCE REVIEW PROCESS IN EFFECT SHADOW

На емпіричному матеріалі переконливо продемонстровано недоліки державного регулювання аграрної сфери. Встановлено, що сучасне регулювання аграрної сфери характеризується неефективними методами та інструментами управління. Визначено, що однією із фундаментальних причин виникнення проблем аграрної сфери є неспостережувані економічні процеси. Автором зроблено висновок про те, що в умовах інституційної нестійкості розвитку ринкових відносин лібералізації законодавства щодо відповідальності суб'єктів господарювання за економічні правопорушення справляє вкрай негативний вплив на соціально-економічний розвиток держави.

In empirical material clearly demonstrated the shortcomings of state regulation of agrarian sphere. It was established that the current regulation of the agricultural sector is characterized by ineffective methods and management tools. It was determined that one of the fundamental causes of the problems of the agricultural sector is unobservable economic processes. The author concludes that in terms of the institutional instability of market relations liberalization of legislation on liability business entities for economic crimes gives a very negative impact on the socio-economic development of the country.

Ключові слова: аграрна сфера, підприємство, неспостережувана економіка, податки, державне регулювання.

Key words: agrarian sector, businesses, non-observed economy, taxes, government regulation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Під час розгляду галузей народного господарства мимоволі привертає увагу аграрна сфера. Це обумовлено тим, що саме вона є досить швидкоокупною, а відтак, і однією із потенційно привабливих для проведення неспостережуваних економічних процесів. Слід відзначити, що у час, коли пріоритетним завданням нашої держави є забезпечення стійкого економічного розвитку, неспостережувані процеси призводять до ефекту "соціально-економічного землетрусу". Необхідно підкреслити, що термін "соціально-економічний землетрус" використано нами, як спроба описати зміст та наслідки неспостережуваних економічних процесів за аналогіями наступного: через розуміння присутності неспостережуваних економічних процесів як об'єктивної реальності, але при цьому за проблематичності адекватного оцінювання цих процесів; зазначене має місце на фоні високої вірогідності виключно негативних наслідків їхнього прояву, в окремих випадках на зразок лавиноподібних неконтрольованих процесів. Таким чином, складність задач, що

нині виникли в аграрній сфері та потребують негайного вирішення, в умовах обмежених ресурсів та високого рівня економічної турбулентності, спонукає нас до пошуку потенціальних можливостей державного регулювання економіки як основного інструмента реалізації інтересів соціуму, в основі яких, як вважаємо, знаходяться процеси забезпечення умов якісно нового та стійкого рівня розвитку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблемами державного регулювання економіки займалися В.І. Авдійський [1], Т.К. Бекжанова [2], О.О. Бренделева [3], В.В. Криворотов [4], Ю.В. Латов [5], В.А. Тамбовцев [6] та ін. Саме цими авторами було висловлено багато глибоких та корисних думок, у т. ч. щодо механізмів протидії неспостережуваній економіці. Разом з тим, будь-які теоретико-методологічні положення повинні неминуче доповнюватися та / або коректуватися сучасною науковою думкою на основі аналізу життєвого досвіду.

У теперішній час заслуговують на особливу увагу неспостережувані процеси аграрної сфери, оскільки вони вимагають нестандартних методичних підходів та рішень. Слід відзначити, що проблеми неспостережуваних економічних процесів в аграрній сфері, як правило, не хвилювали вітчизняних економістів ХХ ст. Саме життя не давало підстав до їх постановки. Нині ж, у час швидкого розвитку ринкових відносин, реформування аграрного сектору та інтеграційних процесів ситуація кардинально змінилася. Підвищена активність суб'єктів господарювання сприяла посиленню впливу неспостережуваних процесів на економіку. Вважаємо, що збагачення життя соціуму вимагає і розвитку економічної науки. Саме тому актуальною задачею стає розробка, нефантастичних, а реально працюючих методів та інструментів державного регулювання економіки.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Визначити основні тенденції та перспективи розвитку державного регулювання аграрної сфери України в умовах зростаючого впливу неспостережуваних економічних процесів.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У зв'язку із тим, що Вінниччина є аграрним регіоном, то саме аграрна сфера найбільше характеризується масштабністю та різноманітністю прояву прихованих процесів, які, по суті, виступають гальмівною силою суспільного розвитку. Доказом цього, до речі, опосередковано може свідчити, як наявність відповідних нормативно-правових документів, так і заходи, які вживає влада у боротьбі із неспостережуваними економічними процесами. Наприклад, 18.05.2016 р. у Вінницькій ОДА (лист Вінницької ОДА від 23.05.2016 р. № 01.01-55/3266) відбулась нарада щодо проблемних питань незаконного використання на території Вінниччини сільськогосподарської землі державної власності (у т. ч. земель запасу та резервного фонду), непереоформлених (невитребуваних) земельних паїв тощо. Інший типовий приклад, що підтверджує тривожний характер функціонування аграрного сектору економіки Вінниччини: розпорядження Головного управління ДФС України від 13.06.2016 р. № 195-р щодо проведення операції "Урожай — 2016", яка мала на меті збільшення бюджетних надходжень за рахунок виявлення агентів ринку, котрі порушують податкове законодавство в аграрній сфері. Таким чином, як бачимо, саме приховані економічні процеси можуть виступати одним із основних факторів загострення су-

часних соціально-економічних проблем на сільських територіях.

Цілком логічно виглядає те, що органи влади щороку проводять моніторинг щодо обсягів реалізації сільськогосподарської продукції (довідка: лише у 2015 р. сільськогосподарськими товаровиробниками Вінницької області було задекларовано до перерахування на спеціальні рахунки ПДВ на суму близько 2510,8 млн грн.), кількості працюючих та задіяних в агропромисловому комплексі (довідка: у 2015 р. в агропромисловому комплексі Вінниччини працювало майже 37,7 тис. чол.), законності та відповідності використання земельних ділянок сільськогосподарського призначення (довідка: площа сільськогосподарських угідь Вінниччини займає понад 1200 тис. га). Безперечно, що влада намагається встановлювати потенційні ризики в діяльності суб'єктів господарювання аграрної сфери стосовно невідповідності обсягів вироблення та / або реалізації продукції кількості працюючим, наявним площам сільськогосподарської землі, обсягам сплати податків та ін.

І хоча влада, як ми бачимо, постійно оголошує "хрестові походи проти тіньової економіки", проте, нині можна впевнено констатувати, що питанням визначення сутності основних протиріч між бізнесом та владою, що врешті-решт і визначає "долю" ринкової економіки в Україні, не приділяється достатня увага. Більше того, систематична ідентифікація збитків від неспостережуваних економічних процесів не проводиться, по причині відсутності відповідних методик. Ті ж методики, що на сьогодні діють в Україні, наприклад затверджені наказом Мінекономіки від 18.02.2009 р. № 123 "Про затвердження Методичних рекомендацій розрахунку рівня тіньової економіки" [7] базуються на відносних інтегральних показниках.

А із цього випливає, що влада, як правило, визначає загальні тенденції тіньової економіки, напрями покращення бізнес-клімату в країні тощо. Натомість всі ці заходи, на жаль, не орієнтовані безпосередньо на кардинальні зміни в процесах щодо регулювання неспостережуваної економіки, а лише направлені на вирішення її окремих проявів — мінімізація податків, політизація економіки, рентоорієнтована поведінка та ін. Подібний підхід є вичерпним, оскільки він нездатний протидіяти виникненню неконтрольованому розвитку ситуації в економіці, а являє собою своєрідну адміністративну "підпору".

Переконані, що такий підхід, по суті, слугує "трампліном" максимізації вартості для тіньових агентів ринку, оскільки, трансформує

Таблиця 1. Інформація щодо використання земель запасу по Вінницькій області станом на 2016 р.*

Назва району	Всього орних земель запасу	у тому числі				не надано в користування, га	% не наданих земель
		надано у власність, постійне і тимчасове користування		надано в оренду			
		всього, га	земельний податок, грн. / га	всього, га	розмір орендної плати, грн. / га		
Барський	6752,7	5745,6	34,2	551,0	431,1	456,1	6,8
Бершадський	6371,3	4302,8	39,4	1662,2	999,3	406,3	6,4
Вінницький	2995,7	2218,9	34,5	698,1	678,6	78,7	2,6
Гайсинський	6518,0	4573,3	10,8	1740,9	992,9	203,8	3,1
Жмеринський	5101,9	1529,7	17,7	3247,8	534,0	324,4	6,4
Іллінецький	4552,4	2753,9	64,7	1576,2	1163,8	222,3	4,9
Калинівський	6112,2	3156,3	11,0	2686,9	878,0	269,0	4,4
Козятинський	7224,9	4890,7	19,0	1864,7	774,3	469,5	6,5
Крижопільський	4968,8	4017,0	10,4	858,7	739,2	93,1	1,9
Липовецький	6743,3	4824,6	21,3	1873,7	1240,2	45,0	0,7
Літинський	3753,7	2938,7	15,4	303,5	660,7	511,5	13,6
Могилів-Подільський	6147,5	4907,8	28,2	711,2	961,1	528,5	8,6
Муровано-Куриловецький	3025,8	1657,9	9,6	798,3	849,0	569,6	18,8
Немирівський	4170,6	977,0	12,6	2007,4	981,0	1186,2	28,4
Оратівський	4730,0	2754,0	25,3	1713,2	1010,5	262,8	5,6
Піщанський	3015,6	1528,6	31,8	1278,7	913,3	208,3	6,9
Погребищенський	5560,7	1295,4	13,0	3938,3	829,0	327,0	5,9
Теплицький	6371,3	5234,9	17,9	973,3	1136,7	163,1	2,6
Тиврівський	3621,0	1605,5	8,7	1925,3	781,6	90,2	2,5
Томашпільський	4586,6	3000,2	9,3	1563,3	953,6	23,1	0,5
Тростянецький	3652,1	2243,8	36,5	1318,8	1053,5	89,5	2,5
Тульчинський	3599,1	1931,0	93,6	1509,6	935,5	158,5	4,4
Хмільницький	5968,2	3430,3	10,1	2177,6	960,7	360,3	6,0
Чернівецький	1689,4	933,0	23,3	586,3	1194,3	170,1	10,1
Чечельницький	3977,0	1968,6	28,3	1649,1	904,2	359,3	9,0
Шаргородський	5759,1	3979,3	10,0	1341,2	684,6	438,6	7,6
Ямпільський	4081,0	2745,0	17,9	596,0	1234,0	740,0	18,1
м. Ладизин	161,0	98,5		30,0	346,5	32,5	20,2
Всього	131210,9	81242,3	23,4	41181,3	900,9	8787,3	6,7

Примітка: * — станом на 01.04.2016 р.
Джерело: власні дослідження.

їх "енергію" в фінансові ресурси. Отож, все це змушує нас шукати шляхи вирішення складної проблеми, що обумовлена необхідністю використання прихованих економічних процесів у напрямі соціальної спрямованості.

На нашу думку, нерідко швидкоплинність та масштабність неспостережуваних процесів обумовлена, значною мірою, недосконалістю проведення реформування аграрної сфери. Практика свідчить, що неможливо створити якісні перетворення, до поки для цього не буде створено відповідних умов. Так, наприклад, "дроблення" земельних ділянок свого часу, в результаті реформування аграрної сфери, виступило нині фактором виникнення деформацій в аграрній економіці.

Усесторонній аналіз напрямків та масштабів використання земель запасу і резервного фонду по Вінницькій області показав (табл. 1, 2), наявність значних обсягів сільськогосподарської землі, що не використовується, а це 17230,1 га.

Слід відзначити також і те, що дані таблиці 1, 2 не враховують обсяги земель за невитребу-

ваними сертифікатами та державними актами (паями). Між тим, у 2016 р. по Вінницькій області площа таких ділянок складала майже 10 тис. га. Тому, підійшовши критично до деяких аспектів реформування, вважаємо, що державні органи влади повинні в обов'язковому порядку залучати місцеву владу (сільські та селищні ради) до проведення систематичної інвентаризації земель сільськогосподарського призначення.

Безумовно, що наявність значних обсягів невитребуваних земельних ділянок "приманює" суб'єктів господарювання, які бажають проводити приховані операції. Отож, як бачимо процеси реформування аграрної сфери мають досить багато питань суперечливого характеру.

Зі сказаного випливає, що розвиток ринкової економіки висуває перед владою якісно нові задачі щодо контролю за діяльністю сучасних агентів ринку. Наслідки ж реформування, по суті, виступають своєрідним орієнтиром основних напрямків удосконалення державного регулювання аграрної сфери економіки.

Таблиця 2. Інформація щодо використання земель резервного фонду по Вінницькій області станом на 2016 р.*

Назва району	Всього орних земель резервного фонду	у тому числі				% не наданих земель	
		надано у власність, постійне і тимчасове користування		надано в оренду			не надано в користування, га
		всього, га	земельний податок, грн. / га	всього, га	розмір орендної плати, грн. / га		
Барський	5441,7	3798,3	31,2	1255,4	440,4	388,0	7,1
Бершадський	9875,2	3977,2	39,4	5231,7	1257,7	666,3	6,7
Вінницький	2490,7	1570,3	31,6	900,9	653,7	19,5	0,8
Гайсинський	7096,5	5352,8	10,6	1648,5	1076,1	95,2	1,3
Жмеринський	5349,7	2639,2	17,7	1922,5	500,0	788,0	14,7
Іллінецький	5266,9	2887,4	53,5	2216,9	1191,4	162,6	3,1
Калинівський	4979,4	3026,1	11,0	1765,5	863,0	187,8	3,8
Козятинський	7327,0	4805,9	18,0	1977,8	927,4	543,3	7,4
Крижопільський	3899,5	3058,7	10,6	762,4	724,0	78,4	2,0
Липовецький	8506,7	5703,6	21,3	2753,3	1375,3	49,8	0,6
Літинський	3543,0	2558,3	15,3	683,1	751,6	301,6	8,5
Могилів-Подільський	5056,5	3457,5	28,2	1278,8	994,5	320,2	6,3
Муровано-Курловецький	4335,0	1977,6	10,0	1262,2	831,0	1095,2	25,3
Немирівський	2881,8	650,5	12,6	1855,8	1061,0	375,5	13,0
Оратівський	5475,7	2756,8	25,4	2163,8	1127,0	555,1	10,1
Піщанський	3450,6	1959,7	31,8	1120,0	976,9	370,9	10,7
Погребищенський	5757,8	1416,4	12,8	4185,9	864,0	155,5	2,7
Теплицький	5759,2	4794,1	20,2	867,0	1238,0	98,1	1,7
Тиврівський	2290,0	1147,5	8,7	910,6	611,6	231,9	10,1
Томашпільський	5780,6	5362,0	9,3	414,3	1063,3	4,3	0,1
Троїчанський	5086,2	1940,5	36,5	3059,9	996,1	85,8	1,7
Тульчинський	5177,6	3521,2	94,1	1431,8	940,9	224,6	4,3
Хмельницький	8947,0	6767,6	10,7	2069,7	832,9	109,7	1,2
Чернівецький	2868,2	1728,0	23,3	971,2	1128,7	169,0	5,9
Чечельницький	3421,7	1415,5	28,3	1244,5	1182,4	761,7	22,3
Шаргородський	7133,4	4484,7	10,0	2458,6	645,3	190,1	2,7
Ямпільський	4593,6	3282,0	15,7	962,7	1220,0	348,9	7,6
м. Ладизин	228,1	130,3		32,0	500,0	65,8	28,9
Всього	142019,3	86169,7	22,8	47406,8	976,7	8442,8	5,9

Примітка: * — станом на 01.04.2016 р.
Джерело: власні дослідження.

Безумовно, що реформування аграрної сфери — це процес більш-менш досить тривалий в історичному плані, який передбачає послідовну роботу, але водночас він не може відбуватися десятиліттями. Оскільки в сучасній економіці набуває надзвичайної важливості критерій — швидкості змін.

Отже, як свідчить історична практика, ігнорування та неврахування фактору швидкості проведення реформ призводить не лише до гальмування процесу соціально-економічного розвитку, а й може навіть сприяти виникненню дисфункціональних явищ в економіці, таких як неспостережувані процеси. Парадокс, але саме інститути державного регулювання економіки, по суті, заклали основи до виникнення складнощів та проблем аграрної сфери, все те, з чим нині йде активна боротьба, зародилось у результаті реформування.

Форсоване реформування аграрного сектору економіки завдало серйозних збитків свідомості соціуму, продемонструвало колосальний розрив між теорією та практикою.

Очевидно, що для забезпечення дієвого державного регулювання аграрної сфери економіки потрібні нові підходи та методи управління. Відсутність ж чітких пріоритетів у діяльності органів влади, за умови використання застарілих способів управління, затримує розвиток економічної та соціальної сфери. Економічні інструменти все частіше підміняються популярними, але безвідповідальним адмініструванням та / або політичним фактором.

Можливо, реформи аграрної сфери і були наповнені реальним змістом, але ступінь їх зрілості та характер проведення викликає насторогу. Необхідно відзначити, що розмитість проведення реформуванні яскраво проглядається навіть при аналізі діяльності державних організацій. Безумовно, що у нас є чимало негативних прикладів; як вважаємо, буде достатнім розглянути установи, які належать до сфери управління Національної академії аграрних наук України, і де проглядалися виникнення деформацій під час забезпечення контролю за сплатою податків та використанням землі державними суб-

'ектами господарювання, що здійснюють науково-дослідницьку діяльність (наприклад, лист Міністерства аграрної політики та продовольства України від 31.05.2016 р. № 37-18-1-6/7937 щодо сплати земельного податку науково-дослідними установами Національної академії аграрних наук України, що перебувають на території Вінниччини), що стосуються розпорядження земельними ділянками, по яким або не проведена нормативно-грошова оцінка, або спостерігається звільнення від сплати земельного податку (в окремих випадках можна відзначити і заборгованість щодо його сплати до бюджету). Таким чином, очевидно, що без усунення деформацій та негативних явищ у системі державного регулювання, досягнути ефективного функціонування аграрної сфери не представляється можливим. Варто відзначити, що головною завадою на цьому шляху виступає відсутність належної системи контролю за неспостережуваними економічними процесами.

Особливо яскраво стагнація державного регулювання аграрного сектору проглядається під час аналізу діяльності підприємств, які займаються вирощуванням зернових та технічних культур. Переходячи від загальних тезисів до конкретних проблем, хотілося б на конкретному прикладі продемонструвати, як можуть проявлятися неспостережувані процеси в аграрній сфері. Так, ТОВ "Селищанське" (ЄДРПОУ 03734760), було зареєстроване у с. Селище Тиврівського району Вінницької області. Основний вид діяльності — вирощування зернових, бобових та олійних культур. Необхідно відзначити, що починаючи з 2009 р. цей агент ринку перебуває на спеціальному режимі оподаткування. Іншими словами: відповідно до вимог ст. 209 Податкового кодексу України [8] користується пільгами з оподаткування у вигляді несплати до бюджету сум ПДВ з реалізації власно вирощеної сільськогосподарської продукції. У той час як суми ПДВ від реалізації продукції невласного виробництва, відповідно до вимог чинного законодавства повинна зраховуватися до державного бюджету. У 2015 р. цей суб'єкт господарювання задекларував у наявності земельні ділянки території Вінницької області близько 1785 га (на території Вінницького району — 155 га та на території Тиврівського району — 1630 га).

Цікаво відзначити, що відповідно до наявних даних, підприємством ТОВ "Селищанське" у 2015 р. було засіяно 1709 га, у т.ч. 527 га — пшениця; 440 га — ріпак; 284 га — соняшник; 374 га — соя; 84 га — ячмінь. Отож, провівши елементарне зіставлення даних, враховуючи

урожайність верхньої межі середнього збору сільськогосподарських культур по Вінницькій області, можемо встановити приблизний валовий збір зернових та технічних культур, яке здійснило ТОВ "Селищанське" у 2015 р.:

- 1) пшениця — 527 га x 6 т = 3162 т;
- 2) ріпак — 440 га x 2,5 т = 1100 т;
- 3) соняшник — 284 га x 3,5 т = 994 т;
- 4) соя — 374 га x 2,5 т = 935 т;
- 5) ячмінь — 84 га x 4 т = 336 т.

Проаналізувавши документацію ТОВ "Селищанське" можна відзначити, що у 2015 р. цей суб'єкт господарювання реалізував: 1) пшеницю — 4254,38 т, сума ПДВ 2268,4 тис. грн., що в понад 1,5 рази перевищує можливий обсяг зібраного врожаю; 2) ячмінь — 595 т, сума ПДВ 299,8 тис. грн., що близько в 1,5 рази перевищує можливий обсяг зібраного врожаю; 3) соняшник — 2131 т, сума ПДВ близько 299,8 тис. грн. — в 2 рази перевищує можливий обсяг зібраного врожаю; 4) соя — 1184 т, сума ПДВ 1616,3 тис. грн. у межах похибки можливого обсягу зібраного врожаю; 5) ріпак — 2085 т, сума ПДВ 3113,5 тис. грн. — у 2 рази перевищує можливий обсяг зібраного врожаю. Таким чином, за 2015 р. у підприємства спостерігався 2-х кратне зростання обсягу продажу зернових та/або технічних культур при незмінній кількості посівної площі. Отже, у діях службових осіб ТОВ "Селищанське" проглядалися ознаки заволодіння грошовими коштами у вигляді ПДВ на загальну суму понад 2 млн грн. Небезпідставно і в діях представників органів влади, які повинні здійснювати контроль за правомірністю нарахування та сплатою суб'єктами господарювання податків та зборів вбачалися окремі ознаки кримінального правопорушення за ст. 364 ККУ [9] (ЄДРД № 42016020000000257). Безперечно, що будь-яка особа вважається невинуватою, доки її вину не буде доведено судом. Разом з тим, евристичний аналіз свідчить, що довести подібні економічні порушення у вітчизняній аграрній сфері надзвичайно складно в силу лібералізації законодавства. Отож, не можна не бачити того, що відсутність чіткої залежності обсягу сільськогосподарської продукції від площі землі, яка знаходиться в обробітку сучасних підприємств є наслідком "успіхів" державного регулювання в умовах ринку.

Безспірно, що за окремими напрямками влада демонструє значні абсолютні прирости. Наприклад, у 2015—2016 рр. на Вінниччині спостерігалося збільшення доходів до бюджетів різних рівнів (індикативні показники виконання бюджету, як правило, забезпечувалися на належному рівні), але в умовах наявних здобутків така

"реклама успіху", по суті, приховує у собі і провали економічного регулювання. Оскільки, умови для забезпечення чіткого контролю за діяльністю агентів ринку не створені. Так, станом на 01.01.2016 р. у Вінницької області було зареєстровано 56281 підприємець (платники загальної системи оподаткування), між тим станом на 01.06.2016 р. до органів влади було подано 28791 декларація про майновий стан та доходи за 2015 р., тобто лише 51 %. При цьому занепокоєння, на нашу думку, обумовлює та обставина, що із загальної кількості декларацій про майновий стан і доходи за 2015 р. (28791 од.) з нульовими показниками було подано 25903 декларацій, тобто 90 %. Отож, радити немає чому — це невдачі роботи органів влади.

На відміну від влади, яка володіє достатнім обсягом та повнотою інформації щодо соціально-економічної ситуації в суспільстві, більша частина соціуму, на жаль, не знає реальний стан справ в економіці. Неповна ж публічна інформація створює умови для помилкової оцінки економічної ситуації, а також перешкоджає повноцінно оцінити реальні економічні процеси, що відбуваються на конкретній території. Простий приклад: станом на 01.06.2016 р. загальна сума податкового боргу по Вінницькій області до зведеного бюджету складала 522,6 млн грн., що на 0,53 млн грн. або 0,1 % менше у порівнянні з 01.05.2016 р. У пересічного обивателя може скластися враження, що ситуація щодо ліквідації податкового боргу може кардинально змінитися на краще в найближчі роки. Проте, як нам здається, це не зовсім так! Якщо ж вникнути в деталі формування боргу, то можна помітити, що основна частина боргу (а це більше 244 млн грн.) сформована підприємствами-банкрутами. При цьому, із 119 боржників (станом на 01.06.2016 р.) процедура банкрутства триває вже понад три роки по 64 підприємствам, а це, у свою чергу, свідчить про низьку перспективність повернення боргу. Наявність таких даних висуває перед нами ряд важливих та складних задач щодо забезпечення функціонування системи ефективного контролю за вітчизняними агентами ринку.

Очевидним є те, що соціум повинен мати можливість у повній мірі спостерігати за економічними дисфункціями, адже саме на цьому, і базуються основні традиції демократичного розвитку. В іншому випадку, ми можемо отримати передумови для виникнення корупційних діянь.

На нашу думку, потрібно негайно припинити політику використання механізмів ринкової саморегуляції. Ринок чітко демонструє нам те, що без запровадження дієвих та жорстких

інструментів державного регулювання екстремне виправлення економічної ситуації в державі не представляється можливим.

Здамося питанням, що слугувало причиною подібних дисфункцій в діяльності суб'єктів господарювання: звичайна підприємницька невдача, чи можливо свідомо економічна поведінка агентів ринку, за якою криються неспостережувані економічні процеси? Не претендуючи жодним чином на повну доказовість, хотілося б відзначити свою, можливо і спірну думку, стосовно історичної ролі та впливу неспостережуваної економіки на формування соціально-економічного розвитку нашої держави.

В умовах ринкової економіки, коли є поділ соціуму на класи, ключовим інструментом в реалізації прискореного економічного розвитку є чітка та ефективна економічна політика держави. Цілком очевидно, що без цього не можливо досягнути не лише пришвидшення, але й забезпечити стійкого зростання економіки. Проте, на все це державі потрібно значні фінансові ресурси. Джерелом цих ресурсів, на нашу думку, можуть виступити потенційні можливості (резерви), що приховує у собі неспостережувана економіка. Переконані, що протидія неспостережуваній економіці — це стратегічний засіб щодо забезпечення соціальної справедливості шляхом перерозподілу ресурсів. Тому подолання негативних наслідків соціально-економічної диференціації в соціумі можливо лише шляхом запровадження прямого та безпосереднього контролю за діяльністю суб'єктів господарювання з метою недопущення неспостережуваних операцій.

Проведення лібералізації та гуманізації законодавства в умовах, коли в широких масштабах спостерігаються неспостережувані економічні процеси — це щось загадкове. Сьогоднішня практика свідчить, що недооцінювання неспостережуваних процесів в умовах лояльного законодавства відкриває безмежний простір для свавілля агентів ринку під час сплати податків та зборів. Неспостережувані процеси в аграрній сфері — це не абстрактні поняття, а реальні явища, а тому досягнути "зрілості" форм ринкової власності неможливо без створення раціональної та оптимальної системи державного регулювання.

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумки проведеного дослідження деяких аспектів державного регулювання аграрної сфери в умовах неспостережуваних економічних процесів, можна зробити такі висновки:

1. Неспостережувані економічні процеси в аграрній сфері приховують у собі значні резерви щодо збільшення та розширення джерел надходження до бюджетів різних рівнів.

2. Система заходів, що вживають органи влади під час боротьби з прихованими економічними процесами, більше схожа на відволікання уваги соціуму від гострих соціально-економічних конфліктів, аніж на кроки влади, котрі здатні послабити та / або ліквідувати негативні явища обумовлені неспостережуваною діяльністю агентів ринку.

3. Зменшення та / або ліквідація неспостережуваних економічних процесів можлива лише при умові тільки тоді, коли агент ринку нестиме суттєву економічну збитковість за їх проведення.

4. До факторів, сприяючих виникненню деформацій в економіці можна віднести дерегулювання економіки аграрної сфери. Тому значну небезпеку представляє собою процес інфільтрації ідей лібералізації та гуманізації в регулюванні. Переконані, що лише застосування багатомодального та ризик-орієнтованого підходів у системі державного регулювання економіки може створити умови до поступального руху вперед.

Література:

1. Авдийский В.И. Теневая экономика и экономическая безопасность государства: учеб. пособие / В.И. Авдийский, В. А. Дадалко. — 2-е изд., доп. — М.: Альфа-М; Инфра-М, 2010. — 496 с.

2. Бекжанова Т.К. Исследование проблем измерения теневой экономики (на примере Казахстана) / Т.К. Бекжанова. — М.: ИНФРА-М, 2012. — 139 с.

3. Бренделева Е.А. Неинституциональная экономическая теория: учеб. пособие / Е.А. Бренделева. — М.: Дело и Сервис, 2006. — 352 с.

4. Криворотов В.В. Экономическая безопасность государства и регионов: учебное пособие / В.В. Криворотов, А.В. Калина, Н.Д. Эриашвили. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2011. — 351 с.

5. Латов Ю.В. Теневая экономика: учеб. пособие для вузов / Ю.В. Латов, С.Н. Ковалев; под ред.: В.Я. Кикотя, Г.М. Казиахмедова. — М.: Норма, 2006. — 336 с.

6. Тамбовцев В.Л. Теории государственного регулирования экономики: учеб. пособие / В.Л. Тамбовцев. — М.: Инфра-М, 2009. — 158 с.

7. Наказ Мінекономіки від 18.02.2009 № 123 "Про затвердження Методичних рекомендацій розрахунку рівня тіньової економіки" [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. — Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/LegislativeActs/Detail?lang=uk-UA&id=4bb297a0-c900-404f-8c6f-5f76f18b1503>

8. Україна. Закони. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI (із змінами та доповненнями) [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

9. Україна. Закони. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (із змінами та доповненнями) [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

References:

1. Avdyjskyj, V. Y. (2010), Tenevaia ekonomyka u ekonomycheskaia bezopasnost hosudarstva [The shadow economy and economic security of the state], Alfa-M, Moscow, Russia.

2. Bekzhanova, T. K. (2012), Issledovanie problem izmerenija tenevoj jekonomiki (na primere Kazahstana) [Research problems of measuring the underground economy (for example Kazakhstan)], INFRA-M, Moscow, Russia.

3. Brendeleva, E. A. (2006), Neoinstitucionalnaja jekonomicheskaja teorija [Neo-institutional economic theory], Delo i Servis, Moscow, Russia.

4. Krivorotov, V. V. Kalina, A. V. and Jeriashvili, N. D. (2011), Jekonomicheskaja bezopasnost gosudarstva i regionov [The economic security of the state and the regions], Juniti-Dana, Moscow, Russia.

5. Latov, J. V. and Kovalev, S. N. (2006), Tenevaja jekonomika [The shadow economy], Norma, Moscow, Russia.

6. Tambovtsev, V. L. (2009), Teorii gosudarstvennogo regulirovaniya ehkonomiki: ucheb. posobie [Government regulation theory: a tutorial], Infra-M, Moscow, Russia.

7. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2016), Order of the Ministry of Economy of 18.02.2009 number 123, available at: <http://www.me.gov.ua/LegislativeActs/Detail?lang=uk-UA&id=4bb297a0-c900-404f-8c6f-5f76f18b1503> (Accessed 22 Nov 2016).

8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), Tax Code of Ukraine, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (Accessed 22 Nov 2016).

9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001), The Criminal Code of Ukraine, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (Accessed 21 Nov 2016).

Стаття надійшла до редакції 23.11.2016 р.